

Afrika'da Gerileyen Batı

Doğu-Batı ekseninde denge değişiminin görülebildiği coğrafyaların başında son yıllarda stratejik önemi giderek artan Afrika kıtası gelmekte. Daha düne kadar sömürgeciliğin ve Soğuk Savaş'ın galibi Batılı küresel aktörlerin neredeyse her alanda söz sahibi olduğu Afrika kıtasında şimdilerde farklı bir hava hâkim.

Hatırlanacağı gibi geçtiğimiz temmuz ayında Güney Afrika'nın Johannesburg şehrinde 10. BRICS Zirvesi gerçekleşti. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Dönem Başkanı sıfatıyla Recep Tayyip Erdoğan'ın da davet edildiği zirve öncesinde ve sonrasında Batı-dışı aktörlerin Afrika'da ve küresel arenada oynadığı rol gündeme geldi. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping zirve öncesinde Senegal ve Ruanda'yı ziyaret ederken zirve sonrasında da Mauritius Adası'na uğradı. Hindistan Devlet Başkanı Narendra Modi de zirve öncesinde Ruanda ve Uganda'yı ziyaret etti. Yine hatırlanacağı üzere zirveye dışardan katılan Erdoğan da BRICS sonrasında Zambiya'ya üst düzey bir ziyaret gerçekleştirdi.

BRICS'in etkileri soğumaya başlarken bu sefer de Angela Merkel ve Theresa May Afrika ülkelerinin kapılarını çalan isimler oldu. Her iki lider de kıtada çeşitli ziyaretler gerçekleştirdi. Merkel, beraberindeki onlarca şirket yöneticisi ile Senegal, Gana ve Nijerya'yı ziyaret ederken ilginç danslarıyla görümlenen May, İngiltere'nin eski sömürgelerinden Nijerya, Kenya ve Güney Afrika'yı ziyaret etti. Bu arada Trump'ın eşi Melania Trump'ın da ekim ayı içinde bir Afrika turuna çıkacağı haberleri basına yansıdı.

Merkel ve May'i uğurlayan Afrika liderleri ise soluğu Çin'de gerçekleştiren Çin-Afrika İşbirliği Forumu'nda aldılar. Kıta ülkelerinin neredeyse tamamının katıldığı zirvede Afrikalı liderlere seslenen Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, Çin'in önümüzdeki üç yıl içinde Afrika ülkelerine 60 milyar dolarlık yatırım, yardım ve borç sağlayacağını duyurdu.

1978 yılından sonra serbest piyasa ekonomisine geçiş düzenlemelerine başlayan Çin'in 1988 yılıyla birlikte bu geçişi hızlandırmasının Çin ile Afrika ülkeleri arasında yeni bir dönemi başlattığına kuşku yok. İlk kez 2000 yılında Çin-Afrika İşbirliği Forumu'nun (FOCAC) düzenlenmesinin ardından Çin'in Afrika'daki varlığı hız kesmeden genişlemeye devam ediyor. 1990'lı yıllar ile günümüz arasında bir kıyaslama yapıldığında Çin-Afrika ticaret hacminin %700'ün üzerinde astronomik bir artış gösterdiği anlaşılıyor. 2017 yılında Çin-Afrika ticaret hacmi 170 milyar dolar seviyesinde gerçekleşti. 2008 yılından bu yana Çin, Afrika kıtasının en büyük ticaret partneri konumunda. Çin'in Afrika ülkelerindeki diaspora nüfusu sayısal olarak bir milyonu aşmış durumda. Başta Güney Afrika olmak üzere Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Cezayir, Zambiya, Nijerya, Sudan, Gana, Tanzanya, Angola ve Zimbabve Çin'in en fazla doğrudan yatırım sağladığı ülkelerin başında geliyor. Bu durum başta Amerika olmak üzere Batı nezdinde son derece endişe ile takip ediliyor ve Çin *yeni-sömürgeci* güç olmakla suçlanıyor. Düşük faizli krediyle borçlandırma yöntemini kullanan Çin'in Afrika ülkelerini usul usul borç batağına çektiği iddia ediliyor.

Hammadde ve pazar arayışındaki Çin'in Afrika'ya girişinin kıtada hâkim olan atmosferi değiştiren bir etkisi olduğuna kuşku yok. "Kazan-kazan" sloganını kullanan Çin'in izlediği yolu takip eden Hindistan, Japonya ve Güney Kore'nin de Afrika'da daha fazla boy göstermeye başlamasıyla birlikte Afrika ülkeleri için Batı'ya alternatif yeni bir kamp oluştu. Hatta Brezilya, Türkiye ve Rusya da bu kampa dâhil edilebilir. Batı'nın iş yapış şekline farklı yollar ve yöntemler geliştiren bu aktörlerin Afrika'ya girişi, Batı için tehlike çanlarının çalması anlamına geliyor. Bugüne kadar Afrika ile asimetrik bir ilişki yürüten Batı, açık bir şekilde Afrika'yı kaybediyor. Ve bu durum Batılı aktörlerin Afrika ile ilişkilerinde net bir şekilde görülebiliyor.

2013 yılında Nelson Mandela'nın cenazesine katılan David Cameron'dan sonra Theresa May son beş yılda Sahra-altı Afrika'yı ziyaret eden ilk İngiltere başbakanı. Daha ilginç olan ise, son 30 yılda hiçbir İngiltere başbakanının Kenya'yı ziyaret etmemiş olması. Muhtemelen bu 30 yılda Kenya devlet başkanları onlarca kez İngiltere'yi ziyaret ettikleri için buna gerek görülmemiş olabilir. Üç Afrika ülkesini ziyaret eden Angela Merkel'in ziyaretlerindeki başlıca gündem maddesi, Afrika'dan Avrupa'ya gelen göçmenlerdi. Merkel, konuşmalarında Avrupa nezdinde bilindik endişeleri bir kez daha dile getirdi.

Amerika'nın da durumu pek farklı değil. Afrika ülkelerine göçmenlik üzerinden yüklenen Trump'ın Afrika ülkeleri için "hela çukuru" benzetmesi hâlâ hafızalarda taze. Amerika imajı dünya genelinde olduğu gibi Afrika'da da gerileme emareleri gösteriyor. Amerikan basınının önde gelen medya kuruluşları artık bu

gerçeği açık açık dile getiriyor. Örneđin *Foreign Affairs* dergisinde 28 Ağustos 2018 tarihli Reuben Brigety imzasıyla “*Amerika geride kaldı*” alt başlığıyla yayımlanan “*A Post-American Africa*” adlı makale bu durumu net bir şekilde özetliyor. Makaleye göre Amerika’nın ciddi ve uzun vadeli bir Afrika gündemi yok.

Batılı ülkeler Afrika’nın nabzını tutmakta açık bir şekilde başarısızlık göstermeye devam ediyor. Zenginliklerini sömürge modeli üzerinden elde eden bu ülkeler Afrika için hiçbir kalkınma modeli önerememeleri bir yana Çin, Hindistan ve Türkiye gibi aktörleri kötülemekten de geri durmuyorlar. Batılı küresel medya organları Afrika ile yakınlaşan tüm kesimleri kısa yoldan yeni-sömürgeci olarak damgalıyor. Bu kesimlerin algılamakta zorlandıkları şey ise, Afrika’daki Doğu-Batı dengesinin hızla Batı aleyhine deđiştđi. Batı için kendi hegemonyasının sonuna işaret eden bu durumu kabullenmek ise elbette oldukça zor.